

[Gehlen / vědomí a podvědomí]

Arnold Gehlen užil v předmluvě ke své „pluralistické etice“ (1946, *Moral und Hypermoral*, S. 9) dost nezvyklého obratu. Zatímco se hodně rozšířilo povědomí o tom, že „pod“ naším vědomím se děje něco pro samo vědomí důležité, ale co do vědomí přímo nevchází (tj. není uvědomováno), Gehlen místo o této vrstvě hovoří jakoby výslovně o časovém charakteru vědomí. V předpokladu, že vědomí se konstituuje na základě dlouhodobého organického vývoje jako jeden z jeho významných výběžků, upozorňuje Gehlen na napětí a rozpor mezi touto dlouhodobostí a mezi krátkodechým, kupředu se řítícím tempem kultury: „Die Umsetzungen und Schaltstellen zwischen dem äußerst langfristigen biologischen Entwicklungen und dem kurzatmig-hastigen Tempo der Kultur sind gänzlich verdunkelt, sie liegen hinter dem Rücken des Bewußtseins.“ Ne tedy to, co je „pod vědomím“, nýbrž co je „za jeho zády“. Ten obrat se mi dost líbí, a proto chci uvažovat, co vlastně nabízí navíc proti pouhému ne-vědomí nebo dokonce pod-vědomí – pochopitelně kromě oné časovosti, což samo už mluví pro Gehlenův termín. „Za“ vědomím může být jednak to, co už ve vědomí není, tedy jednak to, co je možno si z paměti znovu aktualizovat (na co je možno si vzpomenout), jednak to, co se obsahem vědomé paměti resp. paměti vědomí zatím nikdy nestalo (příčemž se nevylučuje, že to je přesto nějak přístupno; jistě existují zkušenosti, které nemusí být okamžitě reflektovány, ale mohou proniknout do plného vědomí se značným zpožděním).

(Praha, 1970-1.)